

Nr 1575

av herr Torwald m. fl.

angående affärstidslagstiftningen.

Enligt ett muntligt meddelande till riksdagen den 10 november har regeringen inte för avsikt att föreslå någon förlängning av affärstidslagen när denna löper ut vid årsskiftet. Beslutet, som grundar sig på 1970 års affärstidskommittés betänkande Fri affärstid (SOU 1971: 33), motiveras bl. a. med svårigheter att tillämpa den nuvarande lagstiftningen. Regeringen har liksom kommittén funnit det bättre att slopa regleringen helt än att reformera lagen och ytterligare liberalisera öppet-hållandet. De fria affärstiderna skall dock tills vidare bara tillämpas på försök med hänsyn till svårigheterna att på förhand bedöma verkningarna på prisnivån, på strukturomvandlingen inom handeln och på de anställdas arbetsförhållanden.

Ett införande av helt fria affärstider kommer enligt vår bedömning att få stora verkningar för både handeln och konsumenterna. De ändrade konkurrensförhållandena kommer att försätta de mindre företagen i en sämre situation än hittills. Följden kommer med all säkerhet att bli en ytterligare nedläggning av sådana affärer, vilket i sin tur kommer att medföra sämre närhetsservice både i tätorterna och i de glesare befolkade delarna av landet. Allt tyder också på att priserna kommer att påverkas ofördelaktigt. Till detta skall läggas den försämring av butikspersonalens arbetsförhållanden som en förlängning av affärstiderna med nödvändighet för med sig.

De negativa verkningar som ett borttagande av affärstidslagen kan väntas föra med sig uppvägs därför enligt vår uppfattning inte av de fördelar som man kan uppnå genom en sådan förändring. I den situation som uppstått genom regeringens ställningstagande bör riksdagen — utan att invänta särskild proposition från Kungl. Maj:t — fatta beslut om att förlänga den nuvarande lagen. Frågan bör tas upp till ny prövning så snart resultat av den s. k. distributionsutredningens arbete föreligger.

Bestämmelserna i affärstidslagen innebär att yrkesmässig detaljhandel bara får bedrivas mellan klockan 8 och 20 på vardagar (»vanlig affärstid») eller med särskilt tillstånd med stöd av lagen. Dispens för öppet-hållande på andra tider än vanlig affärstid lämnas av resp. kommun i varje särskilt fall när det anses påkallat med hänsyn till allmänhetens intresse. Då den nuvarande lagen tillkom förutsattes att ansökningar

om dispens skulle provas tämligen restriktivt. I praktiken har dock dispenserna fått ganska stor omfattning, särskilt i storstadsområdena. Tillstånden gäller i första hand öppethållande på vardagskvällar men i viss utsträckning också söndagsöppet. Vissa slag av försäljning, bl. a. kioskförsäljning, omfattas inte av affärstidslagen. Om lagen slopas, kan butikerna hålla öppet på i princip vilka tider som helst.

Både affärstidskommitténs undersökningar och erfarenheterna inom handeln tyder på att det stora flertalet konsumenter i stort sett är nöjda med de affärstider som handeln tillämpar för närvarande. Vissa konsumentgrupper vill dock gärna kunna handla på söndagar i större utsträckning. Dessa konsumenter är i stor utsträckning bosatta i storstadsområdena, där avståndet mellan hem och arbetsplats ofta är så långt att det kan vara svårt att hinna med att handla på nuvarande butiktider. Inte ens dessa grupper tycks dock vara beredda att kräva ökat öppethållande på söndagar, om detta skulle ge utslag i höjda varupriser eller andra olägenheter för konsumenterna.

Man kan emellertid med ledning av dessa erfarenheter räkna med att ett slopande av affärstidsregleringen i första hand kommer att påverka affärernas öppethållande på söndagar. Sannolikt kommer också vissa butiker, som hittills inte fått dispens, att utnyttja möjligheterna att hålla öppet på vardagar efter klockan 20. Däremot kan man knappast räkna med att ökat öppethållande på söndagar och kvällar skall leda till en motsvarande inskränkning av öppethållande på andra tider. Ett slopande av affärstidslagen kommer sålunda av allt att döma att leda till en förlängning av affärstiderna som helhet.

Bland detaljhandelsföretagen är det i första hand de s. k. stormarknaderna, andra större varuhus och butiker med centralt affärsläge som har intresse av och resurser för att hålla öppet under söndagar och sena kvällar. Dessa företag vänder sig i mycket stor utsträckning till bilburna kunder. Om de får möjlighet att i ökad utsträckning hålla öppet på tider då det stora flertalet yrkesarbetande är fria från sitt arbete, kan de dra till sig kunder från ett större område. Då dessa företag dessutom är mycket kapitalintensiva har de som regel ett starkare intresse av att utnyttja anläggningarna så mycket som möjligt än de mindre butikerna, där den personliga försäljningsinsatsen betyder förhållandevis mer. Sambandet mellan omsättning och lönsamhet är sålunda mer påtagligt i de stora butikerna än i de små.

En allmän förlängning av affärstiderna kommer å andra sidan knappast att medföra någon ökning av den totala omsättningen i detaljhandeln. Den ökade omsättning som stormarknader och andra varuhus kan uppnå genom ökat öppethållande kommer därför att leda till en motsvarande omsättningsminskning i butiker av annan typ.

Ett slopande av affärstidslagen skulle därmed försätta många mindre företag inom handeln i en utomordentligt bekymmersam situation. Även

den specialiserade fackhandeln skulle få svårt att konkurrera med de söndagsöppna varuhusen.

Det finns för närvarande omkring 50 000 verksamhetsställen inom detaljhandeln. Enbart under perioden 1963—1969 upphörde omkring 23 000 butiker. Denna utveckling skulle förstärkas om affärstidslagen togs bort. Det skulle redan inom några få år få allvarliga verkningar för närhetsservicen både i tätorterna och på den rena landsbygden. Strukturuomvandlingen inom handeln skulle därmed ännu hårdare än hittills drabba ekonomiskt svaga grupper, grupper utan tillgång till egen bil, pensionärer och rörelsehindrade. Det stora bortfallet av närhetsbutiker måste redan i dag betraktas som ett socialt problem av stora mått.

En allmän förlängning av affärstiderna utan en motsvarande ökning av handelns totala omsättning kommer givetvis att öka handelns kostnader och därmed påverka priserna. Det är givetvis omöjligt att på förhand förutse vilken verkan fria affärstider skulle få på priserna. Det torde emellertid vara realistiskt att räkna med att kunderna får bära hela kostnadsökningen. Den nuvarande lönsamheten torde knappast medge att handeln själv tar på sig något av de ökade kostnaderna i form av sänkta marginaler.

Ett viktigt syfte med den hittillsvarande affärstidslagstiftningen har varit att tillförsäkra anställda och företagare inom detaljhandeln tillfredsställande arbetsförhållanden. Sådan hänsyn måste enligt vår uppfattning fortfarande tillmätas stor betydelse när man bedömer värdet av fria affärstider.

Från de handelsanställdas sida har vid upprepade tillfällen uttryckts önskemål om att ha affärstidslagen kvar och även skärpa den. De handelsanställdas representant i affärstidskommittén har redovisat samma grundinställning. Samtidigt har man dock funnit ett system med helt fria affärstider mer tilltalande från de anställdas synpunkt än en ytterligare liberalisering av lagstiftningen. Detta innebär nämligen att den villkorliga överenskommelse som träffats mellan handelns arbetsgivare och anställda om förbättrade ob-tillägg och regler om femdagarsvecka kan träda i kraft.

Många handelsanställda torde emellertid — de förbättrade ekonomiska villkoren till trots — betrakta ökad kvälls- och söndagstjänstgöring som en försämring av arbetsförhållandena. Stor hänsyn måste också i detta sammanhang tas till de företagare som själva arbetar i butikerna och till medhjälpande familjemedlemmar. I de mindre och medelstora butikerna svarar företagarna och deras familjemedlemmar för den dominerande arbetsinsatsen. Dessa grupper omfattas inte av arbetstidslagen. Affärstidslagen ger därför dessa grupper ett socialt skydd, som är svårt att uppnå på annat sätt.

Vi finner det också oriktigt att vidta några mer genomgripande för-

ändringar i affärstidslagstiftningen innan resultatet av distributionsutredningens arbete föreligger. Denna utredning har bl. a. till uppgift att överväga behovet av och formerna för samhällsliga åtgärder som kan påverka handels strukturomvandling i sådan riktning att handeln inte tar ut rationaliseringsvinster genom att övervältra nya kostnader på konsumenterna. Utredningen skall också ta ställning till vilka åtgärder som behöver vidtas för att behovet av olika slags närhetsservice skall kunna tillgodoses i framtiden.

Det är enligt vår mening angeläget att statsmakterna inte nu avhänder sig den möjlighet som affärstidslagstiftningen ger att påverka strukturomvandlingen inom handeln. Frågan om fria affärstider eller inte bör därför prövas först då statsmakterna tar ställning till de förslag som distributionsutredningens undersökningar föranleder.

Vi är medvetna om att tillämpningen av den nuvarande lagstiftningen berett vissa svårigheter. Dessa svårigheter bör emellertid inte överdrivas, och den nuvarande lagstiftningen bör sålunda kunna gälla utan ändringar under ytterligare en tid.

Med hänvisning till vad som anförts i motionen och med stöd av 55 § riksdagsordningen hemställer vi

att riksdagen beslutar att affärstidslagen (1966: 668) skall fortsätta att gälla tills vidare, samt

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening uttalar att frågan om reglering av affärstiderna tas upp till ny prövning så snart resultatet av distributionsutredningens arbete föreligger.

Stockholm den 23 november 1971

RUNE TORWALD (c)

ROBERT DOCKERED (c)

MAJ PEHRSSON (c)

BERTIL JOHANSSON (c)

i Växjö

STIG JOSEFSON (c)

CLAES ELMSTEDT (c)

i Arrie

THORSTEN LARSSON (c)

i Staffanstorp